

УДК: 342.5.1

DOI <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2021.63.16>

ФУНКЦІЇ НАРОДОВЛАДДЯ В ОРГАНІЗАЦІЇ СУДОВОЇ ВЛАДИ ТА ЗДІЙСНЕННЯ ПРАВОСУДДЯ

Синьобок М.С.,

аспірант кафедри конституційного права

та порівняльного правознавства

ДВНЗ «Ужгородський національний університет»

Синьобок М.С. Функції народовладдя у організації судової влади та здійснення правосуддя.

Проаналізовано основні наукові здобутки зарубіжних та вітчизняних вчених-юристів у сфері дослідження функцій прав взагалі для того, щоб розкрити поняття функцій права народу на формування здійснення правосуддя та механізму їх реалізації.

Вказується, у юридичній літературі майже відсутня юридична конструкція права громадян на формування (участь) у формуванні (організації) судової влади. А тому з огляду на зазначене, з'ясовано поняття права народу на формування та реалізацію правосуддя через призму політичних прав, які є тим орієнтиром, що сприяє реалізації народовладдя. Для цього з'ясовано значення та сутність політичних прав, зокрема, права обирати владу та права брати участь в управлінні держави.

Акцентовано увагу на тому, що Конституцією України проголошено основоположну засаду демократичної держави: «Носієм суверенітету і єдиним джерелом влади в Україні є народ». Цей принцип передбачає можливість народу самостійно формувати бачення свого майбутнього і майбутнього держави, визначати повноваження і склад органів державної влади, на які покладається реалізація очікувань народу, та контролювати їх діяльність складно.

Встановлено, суспільство контролює функціонування суду не тільки через участь громадян у процесі судочинства в якості присяжних і народних засідателів, але і через механізми виборності суддів та відкликання їх з посади. Тобто через реалізацію права на формування судової влади та здійснення правосуддя. А тому з огляду на те, що формування народом судової гілки влади здійснюється шляхом виборів, вважаємо за необхідне для більшого повного з'ясування змісту та виду функцій народовладдя в ході реалізації такого права, дослідити також функції виборів взагалі.

Ключові слова: демократія, народовладдя, установча діяльність народу, правосуддя, органи судової влади.

Sinyobok M.S. Functions of democracy in the organization of the judiciary and the administration of justice.

The main scientific achievements of foreign and domestic legal scholars in the field of research of the functions of rights in general are analyzed in order to reveal the concept of the functions of the people's right to the formation of justice and the mechanism of their implementation.

It is pointed out that in the legal literature there is almost no legal construction of the right of citizens to form (participate) in the formation (organization) of the judiciary. Therefore, in view of the above, the concept of the right of the people to form and implement justice through the prism of political rights, which are the guideline that promotes the realization of democracy, has been clarified. This clarifies the meaning and essence of political rights, in particular, the right to elect power and the right to participate in government.

Emphasis is placed on the fact that the Constitution of Ukraine proclaims the fundamental principle of a democratic state: «The bearer of sovereignty and the only source of power in Ukraine is the people.» This principle provides an opportunity for the people to independently form a vision of their future and the future of the state, to determine the powers and composition of public authorities, which are responsible for meeting the expectations of the people, and to control their activities is difficult.

It is established that society controls the functioning of the court not only through the participation of citizens in the judicial process as jurors and lay judges, but also through the mechanisms of election of judges and their recall. That is, through the exercise of the right to form the judiciary and administer justice. Therefore, given that the formation of the judiciary by the people is carried out through elections, we consider it necessary to fully clarify the content and type of functions of democracy in the exercise of such a right, to explore the functions of elections in general.

Key words: democracy, democracy, constituent activity of the people, justice, judicial authorities.

Постановка проблеми. Як слушно відзначає Л. Заморська, питання про сутність права та його призначення в житті суспільства безпосередньо пов'язане з його функціями. У свою чергу варто визнати, що саме правові функції відображають легітимність діючої влади, загальносоціальну спрямованість діяльності держави, оскільки право покликане забезпечувати інтереси всіх членів суспільства й кожного з них зокрема. Отже, право повинно бути найбільш ефективним соціальним регулятором, визначати можливу й обов'язкову поведінку в цьому суспільстві [1, с. 3-9].

В свою чергу, право за своєю природою покликане в суспільстві узгоджувати протилежні інтереси різних соціальних суб'єктів, сприяти вирішенню різних соціальних суперечностей, примушуючи сторони шукати компроміси, укладати угоди тощо [2, с. 10].

У такий спосіб право справляє безпосередньо позитивний вплив на поведінку суб'єктів правовідносин та на систему суспільних відносин у цілому, а це у свою чергу відображають такі функції права, як регулятивна, охоронна, виховна, функція переконання, примусу та інші [1, с. 4].

Виклад основного матеріалу. У контексті досліджуваної проблематики слід зазначити, що на сьогоднішній час у вітчизняній науці майже відсутні напрацювання у напрямку розкриття сутності функцій права народу на формування здійснення правосуддя, тому через узагальнення аналізу доктринальних джерел ми спробуємо розкрити зміст функцій права народу на формування здійснення правосуддя та особливості їх реалізації.

Н. Заяць зауважує, що для розуміння правової природи форм безпосереднього народовладдя виникає потреба дослідження їх функцій. Аналіз сутності та змісту цих функцій дає можливість зрозуміти призначення форм безпосереднього народовладдя, їх місце і роль інших форм здійснення публічної влади [3, с. 23].

В. Погорілко вважає, що функції безпосереднього народовладдя можна розрізняти за суб'єктами, об'єктами, способами безпосереднього народовладдя. За суб'єктами, тобто учасниками безпосереднього народовладдя, до них відносять функції народу, функції територіальних громад, функції політичних партій і громадських організацій, функції державних органів та органів місцевого самоврядування, які сприяють здійсненню безпосереднього народовладдя. За об'єктами, тобто за сферами безпосереднього народовладдя, розрізняють внутрішні функції (політичну, економічну, соціальну, культурну (духовну, ідеологічну), екологічну) та зовнішні функції (зовнішньоекономічну, зовнішньополітичну, гуманітарну оборонну). За способами здійснення безпосереднього народовладдя виділяють установчу, законодавчу, контрольну, охоронну. За засобами здійснення безпосереднього народовладдя – інформаційну, територіальну, фінансову, матеріально-технічну, охоронну [4, с. 14].

В свою чергу Л. Шипілов має інше бачення щодо розуміння функцій народовладдя. За змістом він виділяє такі функції народовладдя, як установчу, уповноваження, контрольну та державно-організаційну [5, с. 148].

Н. Заяць також акцентує на тому, що важливим чинником безпосередньої владної діяльності у сфері контролю є участь народу в здійсненні правосуддя через народних засідателів і присяжних. Така діяльність дає змогу виконувати подвійне завдання, а саме: здійснювати профілактику вчинення правопорушень у судовій системі шляхом участі представників народу в здійсненні правосуддя; забезпечувати дотримання принципу незворотності покарання винних осіб під час розгляду справ за участю народних засідателів і присяжних, завдяки розгляду справ особами, що не пов'язані з органами державної влади й виражають суспільну думку та громадські погляди на справедливість, що унеможлиблює застосування закону, який є несправедливим [6, с. 181].

Дещо по-іншому підходить до визначення функції контролю народу за судами М. І. Гаврилов, стверджуючи, що в демократичній державі суд не може бути органом влади. Влада народу базується на принципі справедливості. Здійснення справедливості припускає своєю першоосновою ідею неупередженості. У свою чергу, атрибути неупередженості, що являють собою символи правосуддя, свідчать, що суд нічого спільного не має з владою як такою. Цим положенням визначаються принципи правосуддя, процес судочинства і справедливості правосуддя. А відтак, державна влада народу може спиратися тільки на право як єдиний можливий засіб досягнення публічної свободи. Позаяк правове забезпечення державної влади народу не можна створити без чіткого визначення повноважень суду. І найбільш істотним у цій визначеності є розуміння того, що суд не є якою-небудь формою влади. У демократичній державі здійснення принципів справедливого правосуддя можливе лише тоді, коли суд буде «по той бік» влади. Суд є формою, за допомогою якої народ має можливість здійснювати свою владу через контроль, беручи участь у ньому в якості присяжних засідателів [7, с. 24–25].

Разом з тим, системна природа суспільства передбачає обов'язковий зворотний зв'язок між її елементами, додатковими інструментами якого виступають механізми соціальної відповідальності й контролю [8, с. 159].

А відтак, відповідальність суддів та контроль за діяльністю органів судової влади – невід’ємна складова судочинства відповідно до принципів верховенства права та законності [9, с. 23]. Громадський контроль один із механізмів формування та забезпечення ефективного і справедливого судочинства в Україні. Відтак системна реалізація громадського контролю забезпечить підвищення якості роботи суду та окремих суддів [9, с. 30].

Більше того громадський контроль за діяльністю органів судової влади на думку Л. Наливайко та В. Олійник є одним із видів соціального контролю, що здійснюється з використанням комплексу правових та організаційних заходів з боку інституцій громадянського суспільства з метою сприяння ефективній діяльності органів судової влади та неухильного дотримання положень Конституції і чинного законодавства України в умовах розбудови демократичної, соціальної, правової держави, що передбачає отримання об’єктивної інформації про роботу судів та доведення її до громадськості [9, с.133].

Більше того громадський контроль за діяльністю органів судової влади на думку Л. Наливайко та В. Олійник є одним із видів соціального контролю, що здійснюється з використанням комплексу правових та організаційних заходів з боку інституцій громадянського суспільства з метою сприяння ефективній діяльності органів судової влади та неухильного дотримання положень Конституції і чинного законодавства України в умовах розбудови демократичної, соціальної, правової держави, що передбачає отримання об’єктивної інформації про роботу судів та доведення її до громадськості [9, с.133].

Разом з тим, контрольна функція народовладдя полягає не тільки у забезпеченні поінформованості народу щодо здійснення делегованої влади, але й здатності подолання її нелегітимного використання [5, с. 183].

Як слушно з цього приводу наголошує С. Слободяник, суддя ж, усвідомлюючи, що народ має право його відкликати, буде дбати про поведінку, яка відповідає закону та високому званню судді [10, с. 430].

Висновки. Отже, суспільство контролює функціонування суду не тільки через участь громадян у процесі судочинства в якості присяжних і народних засідателів, але і через механізми виборності суддів та відкликання їх з посади. Тобто через реалізацію права на формування судової влади та здійснення правосуддя.

А тому з огляду на те, що формування народом судової гілки влади здійснюється шляхом виборів, вважаємо за необхідне для більшого повного з’ясування змісту та виду функцій народовладдя в ході реалізації такого права, дослідити також функції виборів взагалі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Заморська Л. І. Функції права: змістовно-теоретичний аналіз. Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції. 2015. Вип. 6. С. 3-9. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/apvu_2015_6_3.
2. Оніщенко Н.М. Правова система: проблеми теорії : [монографія]. К. : Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького НАН України, 2002. 352 с.
3. Заяць Н.В. Функції форм безпосереднього народовладдя: теорія та практика с. 21-26. URL: <http://elar.naiu.kiev.ua/jspui/handle/123456789/5891>
4. Конституційно-правові форми безпосередньої демократії в Україні: проблеми теорії і практики [за заг.ред. В.Ф. Погорілка]. К.: Ін-т держави і права ім. В. Корецького, 2002. 312 с.
5. Шипілов Л. М. Народовладдя як основа демократичної держави: Монографія. Харків: Видавництво «ФІНН», 2009. 216 с.
6. Заяць Н. В. Основні види діяльності народу з реалізації безпосередньої демократії. Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ. 2018. № 3. С. 173-186. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvknuvs_2018_3_17.
7. Гаврилов М. І. Філософія демократичної державності: Автореф. дис... д. ф. н.: спец. 09.00.03. Дніпропетровськ, 2007. 32 с.
8. Баронін Д.Б. Правовий статус суду в Україні: дис. ... канд. юрид. наук. Харків, 2015. 201 с.
9. Наливайко Л. Р., Олійник В. М. Теоретико-правова характеристика взаємодії органів судової влади та інститутів громадянського суспільства: монографія. Дніпро: Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2019. 192 с.
10. Слободяник Н. Виборне начало та його значення у формуванні суддівського корпусу. Юридичний вісник. 2014. № 6. С. 425-432. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/urid_2014_6_73.